Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI ROK

M 0 4 2 5 2 1 1 2

SOCIOLOGIJA

Izpitna pola 2

Torek, 31. avgust 2004 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik. Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.
Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazca za ocenjevanje).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite. Poskušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 4 prazne.

© RIC 2004

Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. KULTURA

Vir A

Navkljub resnim težavam pri oblikovanju njihove natančne in empirično uporabne definicije so ti pojmi skozi velik del zgodovine družboslovja služili kot perspektive za uvidenje določenih vidikov človeške realnosti. *Kultura* je v splošnem služila za označevanje, na tak ali drugačen način, vsega, kar je v človeških družbah smiselnega, medtem ko je *družbena struktura* označevala kvazi-objektivne vidike organiziranosti družbene dejavnosti v institucijah, različnih skupinah, družbenih slojih in razredih.

(Luckmann, T. (2001): Kultura in družbena struktura – ali smisel v družbeni strukturi?, Družboslovne razprave, XVII, št. 37–38, str. 85)

Vir B

Intelektualci s teh področij so imeli zaradi narave kulturnega in znanstvenega dela prednost pred ostalimi družbenimi skupinami. Akademska sfera namreč predstavlja posebno komunikacijsko polje, poseben tip javnosti, kjer je tudi v socialističnih razmerah potekal relativno prost pretok informacij.

(Tomšič, M. (2001): Moč kulture: Kulturna elita in politične spremembe v družbah vzhodne – srednje Evrope, Družboslovne razprave, XVII, št. 36, str. 46)

Vir C

V zadnjem času so v ZDA in tudi v Evropi postavili razmeroma veliko spomenikov holokavstu, najbolj značilno je bilo to prizadevanje v Nemčiji. Spominjanje in opominjanje je predvsem odsev prizadevanja preživelih in njihovega strahu pred izginjanjem védenja o dogajanju z njihovo smrtjo ali pa strahu pred tem, da bi tistim, ki sploh zanikajo holokavst, uspelo uveljaviti svojo interpretacijo kot resnico. Komemoracije imajo tudi politično spodbudo. Nemčija s spomeniki žrtvam nacističnega nasilja tako dokazuje, kako močno se je nemška družba in država spremenila od konca druge svetovne vojne.

(Larson, M. S. (1997): Reading Architecture in the Holocaust Memorial Museum: A Method and an Empirical Illustration, v Long, E. (ed.): From Sociology to Cultural Studies, Blackwell Publishers, Oxford, str. 64)

Vprašanja:

1. Vir A opozarja na probleme pri opredelitvi pojma kulture. Pojasnite, zakaj se take težave pojavljajo.

   (2 točki)

2. Katero opredelitev pojma kulture upoštevajo antropologi (in mnogi sociologi)? Navedite jo in kratko pojasnite.

   (3 točke)

3. Ena od značilnosti kulture je njena utemeljenost na znakih. Navedite najpomembnejši znakovni sistem v človeški komunikaciji.

   (1 točka)

4. Za akademsko sfero, ki je predstavljena v viru B, in za njen način delovanja je značilna posebna oblika kulture. Navedite, katera oblika je to.

   (1 točka)

5. Navedite in pojasnite tri pomembne razlike med obliko kulture, predstavljeno v viru B, in množično kulturo.

   (4,5 točke)

6. Katero izmed posledic soočenja različnih kultur predstavlja v viru C omenjeni holokavst? Poimenujte jo in kratko pojasnite.

   (3 točke)

7. S katerimi idejami oziroma prepričanji so legitimirali neenakopravno obravnavo različnih kultur? Poimenujte jih in kratko pojasnite.

   (3 točke)

2. DRUŽBENA NEENAKOST IN GIBLJIVOST

Vir A

Weber se je zavedal togosti razredne dihotomije, ki izhaja iz Marxove bipolarne opredelitve, pa tudi sprememb v naravi konfliktnosti med družbenimi razredi …
Vprašanja nasprotujočih si razrednih interesov, ki jih Marx projicira v konflikt, Weber ne razume nujno kot konflikt, ki bi destabiliziral družbo, ampak kot notranjo logiko trga, ki daje in odvzema možnosti.

(Kurdija, S. (2000): Družbene identitete in pomen potrošnje, FDV, Ljubljana, str. 32)

Vir B

Slovenski urad za statistiko uporablja definicijo revščine, ki jo je sprejel Evropski svet leta 1984, kot sledi: »Revne so osebe, družine ali skupine oseb, katerih sredstva (materialna, kulturna in socialna) so tako omejena, da jim ne omogočajo minimalno sprejemljivega življenja v državi, v kateri živijo.«

(Javornik, J., Korošec, V. (ur.): Poročilo o človekovem razvoju, Slovenija 2002/03, UMAR, Ljubljana, str. 24)

Vir C

Temeljni vzrok za to, da mladi izobrazbi pripisujejo izjemno velik pomen, raziskovalci in raziskovalke pripisujejo njihovi veri v odprte možnosti prehoda iz enega družbenega razreda v drugega – zato se med šolajočimi mladimi zvišujejo pričakovanja glede lastne dosežene izobrazbe. Povečevanje deleža mladih, ki v Sloveniji obiskujejo gimnazijske programe, ki so najboljše izhodišče za vpis na univerzitetne študijske programe, in njihova pričakovanja, da bodo presegli izobrazbo staršev, kažejo, da se tudi pri nas izobrazba (višina in smer) pojmuje kot ključni dejavnik družbene promocije.

(Miheljak, V. (2002): Mladina 2000. Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Založba Aristej, Maribor, str. 181)

Vprašanja:

1. Kratko pojasnite, kaj je za Marxa ključni dejavnik oblikovanja družbenih razredov in razredne dihotomije. Pomagajte si z virom A.
(2 točki)

2. Pojasnite Webrovo teorijo slojevitosti in navedite, po čem se razlikuje od Marxove.
(5 točk)

3. Kateri koncept revščine je opredeljen v viru B?
(1 točka)

4. Navedite in kratko pojasnite še eno izmed drugih opredelitev (konceptov) revščine.
(2 točki)

5. Nekateri sociologi so prepričani, da je revščina funkcionalna. Navedite dva različna vidika njene funkcionalnosti.
(2 točki)

6. O kakšni vrsti družbene gibljivosti (mobilnosti) govori vir C? Navedite jo in kratko pojasnite.
(1,5 točke)

7. Navedite in razložite še dve drugi vrsti družbene gibljivosti.
(3 točke)

8. Pri katerih slojih najdemo posebno veliko povezavo med statusoma otrok in staršev? Kako imenujemo ta pojav?
(1 točka)

3. ŠOLA

Vir A

Na zametke javnega izobraževanja naletimo že pred prosvetljenimi vladarji 18. stoletja, a šele konec 19. stoletja postane šolanje osrednji mehanizem družbene organizacije, ki je pomenil spreminjanje razmerja med izobrazbo, družbo in državo. Namesto nejasnih, sporadičnih fragmentarnih oblik šolanja, za katere so skrbeli župniki, meščani, ponekod sami delavci ali kmetje, drugod pa nihče, so bili uvedeni natančno strukturirani, hiearhično urejeni, obvezni in deloma ali popolnoma brezplačni šolski sistemi, ki so zaposlovali posebej usposobljene administratorje in učitelje.

(Milharčič Hladnik, M. (1995): Šolstvo in učiteljice na Slovenskem, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 72)

Vir B

Otroci so socialni produkt družine, ne samo v smislu, da so rojeni v družini, v kateri imajo starši določene karakteristike, kot so stopnja dosežene izobrazbe, poklic in število otrok, ki jih le-ti imajo, temveč še bolj pomembno je to, da otroci odraščajo in se vzgajajo v družinah, ki skrbijo za njihov socialni in intelektualni razvoj.

(Hribernik, F. (1994): Marginalci v družbi – marginalci v izobraževanju, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, Ljubljana, str. 38)

Vir C

Prav izobrazba in znanje sta odločilna dejavnika, ki nas uvrščata na socialno lestvico visoko ali nizko. Teme, ki se nanašajo na socialno izključenost, opozarjajo na temeljne probleme in marginalizacijo dela prebivalstva.

(Kužet, Z.: »V družbo znanja gremo mentalno zaprti in zatohli«, Večer, 19. 10. 2002, str. 35)

Vprašanja:

1. Navedite in razložite dve družbeni okoliščini, ki sta omogočili razvoj množičnega šolstva.

   (4 točke)

2. Opredelite šolo kot družbeno institucijo tako, da navedete dve njeni značilnosti. Pomagajte si z virom A.

   (2 točki)

3. Ugotovite, kateri družbeni dejavnik, ki močno vpliva na uspešnost šolanja in pridobivanja formalne izobrazbe, je omenjen v viru B, in pojasnite njegov pomen.

   (4 točke)

4. Kako je vpliv v viru B omenjenega dejavnika na uspešnost šolanja poimenoval P. Bourdieu?

   (1 točka)

5. Navedite še dva dejavnika, ki vplivata na neenake možnosti šolanja, in enega pojasnite.

   (2,5 točke)

6. Pojasnite, zakaj v modernih družbah narašča pomen znanja in formalne izobrazbe za posameznika.

   (2 točki)

7. Utemeljite pomen izobraževanja v modernih družbah s stališča družbe kot celote.

   (2 točki)

4. DRUŽBENA MOČ IN OBLAST

Vir A

(Zdunić, D. (ur.) (1980): Naš Tito, Spektar, Zagreb, str. 222)

Zakon o priseljevanju sprejet protiustavno

Foto EPA

Berlin – Nemška socialdemokratsko-zelena vlada je bila doslej ponosna, da je v svojem prvem mandatu zastareli zakon o priseljevanju tujcev preoblikovala v enega najsodobnejših v Evropi. V takšnega, ki bi vrata države odprl izobraženim, energije polnim tujcem in najbolj potrebnim pomoči, hkrati pa bi preprečil množično priseljevanje, ki ga večina državljanov ne mara. V sredo pa je ustavno sodišče (na fotografiji osmerica sodnikov) zakon poslalo nazaj v poslanske klopi, ne zaradi njegove vsebine, ampak zaradi načina sprejemanja. Marca je tedanji predsednik zgornjega doma parlamenta Klaus Wowereit glasovanje dežele Brandenburg nepravilno ocenil za soglasje, čeprav je konservativni del socialdemokratsko-krščanskodemokratske vlade te dežele glasoval proti. Konservativna opozicija, ki je nenehno nasprotovala zakonu, se veseli, notranji minister Otto Schily pa je že napovedal, da bodo zakon poslali v ponovni sprejem že januarja. Velika večina nemške družbe, med njimi sindikati, poslovneži in cerkve, politike prosijo, naj se vendarle dogovorijo o zakonu. ***B. K.***

(Delo, 19. 12. 2002, str. 28)

Vir B

Čeprav ne moremo tako enostavno, kot je možno pri prvi ravni političnih konfliktov, ugotavljati, kateri osebni akterji imajo moč, da oblikujejo pri politikih zaznavo resničnosti, njihove programe in da usmerijo njihovo pozornost, pa vendarle obstaja neki obrazec družbene moči, po katerem imajo nekateri družbeni razredi, kolektivni akterji in druge družbene kategorije več možnosti za oblikovanje in preoblikovanje politične resničnosti, za zastavljanje in reševanje političnih vprašanj, kot pa drugi.

(Offe, C. (1985): Družbena moč in politična oblast, DE, Ljubljana, str. 98 – 99)

Vir C

Politični sistem se reproducira na podlagi politične participacije, to je sodelovanja državljanov v javnem oz. političnem življenju. To ne velja samo za demokratične sisteme, temveč tudi za nedemokratične. Izjema so redki in kratkotrajni sistemi, ki temeljijo na prisili in nimajo nobenih kanalov za politično participacijo. Z drugimi besedami, če se državljani ne bi udeleževali volitev, če ne bi več hoteli biti člani strank itd., politični sistem ne bi mogel več funkcionirati in bi razpadel. Vendar pa se to praviloma ne dogaja, sistemi sicer razpadajo in se transformirajo (kot vzhodnoevropski realsocialistični sistemi), vzrok za to pa ni samo v tem, da ljudje ne bi hoteli več participirati, temveč v drugih okoliščinah (ekonomskih, ideoloških itd.).

(Adam, F. (1991): Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja, Družboslovne razprave št. 12, str. 107)

Vprašanja:

1. Pojasnite, kaj pomeni legitimnost moči (oblasti).

(1 točka)

2. Max Weber je glede na izvor legitimnosti razlikoval več tipov legitimne oblasti. Imenujte in razložite tipa oblasti, ki ju lahko razberete s fotografij v viru A.

(5 točk)

3. Obstajajo različni pogledi na to, kako je v sodobnih demokratičnih državah razporejena družbena (politična) moč. Primerjajte dve nasprotujoči si razlagi te problematike. Pomagajte si z virom B.

(5 točk)

4. Katere »kanale za politično participacijo« lahko razberete iz vira C?

(2 točki)

5. Pojasnite razlike med politično stranko in interesno skupino.

(3 točke)

6. Kateri razlogi oziroma dejavniki vplivajo na to, kako se posamezniki odločajo za podporo različnim političnim strankam? Navedite tri.

(1,5 točke)

PRAZNA STRAN

PRAZNA STRAN

PRAZNA STRAN